

Lammas ja Kits

Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liidu kuukiri

SEPTEMBER 2019

"Igal oinal oma mihklipäev" – seda vanapärast ütlust lausutakse tavaliselt siis, kui kedagi on tabanud suurem äpardus, karistus või töö.

Mihklipäev on selleks korraks läbi, 19. sajandil lõppes sellega karjatamishooaeg ja karjase tööleping – karjane sai kooli minna. Tänapäeval on mihklipäeva kombestik kadunud, veel 20. sajandi alguses tapeti mihklipäevaks lammas ja valmistati õlut. Õlut on 19. sajandil ohvriannina maale, lihakeetmisvahtu laudaseintele visatud. Sellised ohvrid pidid tagama lambaõnne tulevaseks aastaks.

Tänapäeval ei vala me maha ei õlut, ega loobi lihakeetmisvahtu vastu laudaseina, ometi loodame, et meile antaks tulevikus saatuse poolt karjaõnne ja kõike muud paremat. Head viljaõnne jagus tänavu paljudele ja on põhjust antud saagiga igati rahul olla. Aga kuidas on meil lood karjaõnnega? Ei kuule just liiga tihti kedagi ütlemas, et kõik on väga hästi – uttedel on palju tugevaid ja terveid järglasi kes kosuvad tublisti, loomade ostuhind on loodetust parem ja üleüldse on kõik suurepärane! Pigem kuuleme ikka rohkem muredest – sööt on kehv ja seda on vähe, loomi kimbutavad hädad ja metsaelukad, loomi pole kuhugi müüa ja pealegi on hind madal.

Iga languse järel tuleb tõus. Viimased paar aastat pole just olnud lambakasvatajatele kõige paremad. On olnud karjade vähendamist ja söödanappust, on olnud madalaid kokkuostuhindu nii Eestis, kui Euroopas. 2018. saagiaasta põud sundis paljusid lambakasvatajaid oma põhikarja vähendada, nii võtsin ka mina söödapuuduse mõjul vastu otsuse oma laudas loomade arvu vähendada. Täna tegeleme tublisti loomade arvu taastamisega. Taastame oma karja Eestist ostetud kvaliteetse tõumaterjaliga, selleks et taas toota ja olla turul siis, kui olud on paremad. Igale langusele järgneb tõus, nii on olnud, on praegu ja tulevikus. Kutsun üles lambakasvatajaid kes heietavad peas loomakasvatusest loobumise mõtteid mitte alla andma ja pooleli jätma tehtavat tööd!

Eesti lambakasvatuse sektori arengukavas aastateks 2018-2023 on visioonina kirjas: "Eesti lambakasvatuse sektor on jätkusuutlik ja konkurentsivõimeline ning lambakasvatustoodang on kvaliteetne, kõrge(ma) lisandväärtusega ja tarbijale kättesaadav". Arengukava järgi võiks olla Eestis aastaks 2023 põhikarjades uttesid 114 000 looma (2017. aastal oli see näitaja vastavalt 47 700 looma) ja nendest võiks olla jõudluskontrolli aluseid uttesid 20%. (aastal 2017 oli see näitaja vastavalt 9,4%). Kindlasti pole mõtet nii-öelda püssi põõsasse visata, lambakasvatusel on Eestis perspektiivi, arenguruumi ja sihte mille poole pürgida!

Vallo Seera

Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liidu tegevjuht

KONTORI TEGEMISED

Septembrikuu oli Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liidu (ELKL) kontoris täis toimetusi ja tegemisi, värsele tegevjuhile pole liiga palju aega sisseelamiseks antud.

- Väga palju oli tegemist Eesti Põllumajanduse Aastamessi (EPA) korraldamise- ja organiseerimisega.
- Samuti kulus aega Suurel Paunvere Väljanäitusel osalemise korraldamiseks.
- Viimast lihvi anti ka õppereisi korraldamiseks, mis toimus septembri viimasel nädalal ja viis nii mõnedki liidu liikmed Hollandisse.
- Tehti ka ettevalmistavaid töid ELKL sügisseminari läbiviimiseks.
- ELKL esindajana osales Vallo Seera Eesti Põllumajandus-Kaubandukoja (EPKK) Põllumajanduse grupi juhatuse ja organisatsioonide juhtide koosolekul Jõgeval.
- EPKK lihatoimkonna koosolekul osales juhatuse liige Mats Meriste.
- Palju oli tööd igapäevase kirjavahetusega ja meie lambatõuge tutvustavate trükimaterjalide koostamisega.

Tänavune sügisseminar toimub 1.-2. novembril [Valma puhkekülas](#) Viljandimaal. Peale lamba- ja kitsekasvatuse aastakonverentsi, mis toimub Eesti Rahva Muuseumis ja on kõigile tasuta, saame sõita koos Valma puhkekülla. Meid ootab seal pidulik ja maitsev õhtusöök ja lõõgastav peomeeleolu. Soovijatel on võimalus nautida saunamõnuseid. Ööbimisvõimalust pakutakse kohapeal ca 70 inimese jaoks! Üritusele registreerimine algab 7.oktoobril ja sügisseminari osalustasu on 45 € inimese kohta (sh ööbimine).

Laupäeval 2. novembril on päevakavas seminar, kus teemaks ravimite vastutustundlik kasutamine lambakasvatuses. Räägime ka muutustest, mis on kas juba aset leidnud või peagi juhtumas ravimikasutuse osas Eesti farmides.

Peale lõunasööki külastame kahte lambakasvatusefarmi ning uurime ja vaatame, kuidas erinevad ettevõtted toimivad.

Head lamba- ja kitsekasvatajad!

Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda koostöös Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liiduga korraldavad **1. novembril 2019 Eesti Rahva Muuseumis Lamba- ja kitsekasvatajate aastakonverentsi.**

Konverentsi modereerib Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liidu aretustöö koordinaator Katrin Tähepõld.

PÄEVAKAVA:

9.30 –10.00 Registreerumine ja tervituskohv

10.00 –10.10 Konverentsi avamine ja tervitused – Roomet Sõrmus, EPKK juhatuse esimees

I Sessioon

10.10 –10.40 Eesti lamba- ja kitsekasvatuse sektori ülevaade 2019 ja riiklikud toetusmeetmed – Kristel Maidre, Maaeluministeeriumi põllumajanduspoliitika osakonna juhataja

10.40 –11.15 Olukorrast väiketapamajades ja bioohutusest – Harles Kaup, Veterinaar- ja Toiduameti loomatervise- ja heaolu osakonna juhataja

11.15 –11.50 Millist koolitust ja teavet vajab tänane lambakasvataja – Marika Oeselt, Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskooli kutseõpetaja

11.50 –12.00 Küsimused/vastused/arutelu

12.00 –13.00 Lõunasöök ERMi restoranis (buffee)

II Sessioon

13.00 –13.35 Rohumaade rajamisest väikemäletsejatele – Are Selge, Eesti Maaülikooli dotsent, PhD

13.35 –14.10 Väikeettevõttega alustamine Eestis, Denis Pretto, Viinamärdi Talu OÜ (inglise keeles)

14.10 –14.35 Alustaja kitsekasvataja võlud ja valud – Mart Kase, Metsik Elu OÜ

14.35 –14.45 Küsimused/vastused/kokkuvõtted

Kuni 16.00 Võimalik külastada EPA messi

Ingliskeelne ettekanne tõlgitakse eesti keelde.

NB! Osalemiseks on vajalik eelnev registreerimine, mida palume teha hiljemalt 24. oktoobriks sellel vormil.

Ootame rohkelt osavõttu!

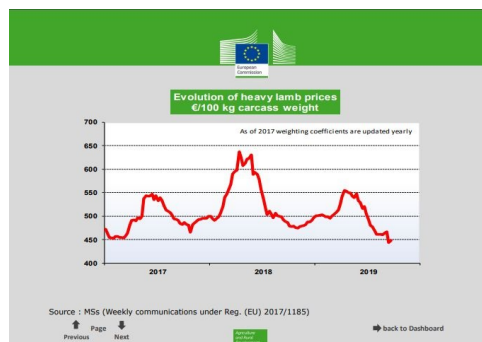
Konverents toimub MAK 2014-2020 teadmussirde ja teavituse toetuse meetme rahastusel ja on osalejatele tasuta.

Lisainfo: Katrin Tambet, EPKK haridusvaldkonna juht, tel 5110965, katrin@epkk.ee

LAMMASTE MÜÜGIST SEPTEMBRIS

Veterinaar- ja Toiduameti (VTA) andmetel viidi Eestist mihklikuu jooksul välja 8 koormat eluslambaid, mida on kaks korda rohkem kui augustis. Üks koorem, mis koosnes 11-st lambast, müüdi Läti aretusloomadeks. Ülejäänud koormates olid nuumloomad: 5 koormat Hollandisse (1899 looma) ja 2 koormat Prantsusmaale (583 looma).

Lihahindade muuste kohta Euroopa turul saad täpsemalt vaadata klõpsates alloleval graafikul.

[*pildile klõpsates liigud statistika kokkuvõtte lehele*](#)

TOIMUNUD ÜRITUSED

VORSTIKOOLITUS

Septembri alguses toimus suitsuvorsti tegemise koolitus, mille korraldas AS Veikand. Koolituse käigus tutvuti erinevate lihatöötlemiseseadmete- ja maitseainetega. Õpiti tundma erinevate lihade ja lisandite ning abimaterjalide iseloomu, käsitleti toiduhügieenireegleid ja vorsti valmistamise tehnoloogiaid. Kogenud lihatehnoloogi Virgo Loide käe all koostati üheskoos suitsuvorsti retsept ja valmistati ette vorsti tegemiseks vajalikud materjalid. Müügijuht Meelis Pajuman õpetas kuidas võita võitlus klipsaatoriga (seadeldis, mis sulgeb täidetud vorstikestad metallklambriga) ja käsitsi opereeritava vorstipritsiga.

Vorsti tegemiseks oli varutud ca 20 kg värsket lambaliha. Ja nii ta läks, et päeva jooksul said kõik koolitusel osalejad proovida nii vorsti pritsimist kesta, klipseerimist, vorstibatoonide ladumist vorstikeppidele kui kõike muud, mis on vajalik lambalihast korraliku vorsti tegemiseks. Koolituspäeva lõpuks said igaüks proovida omavalmistatud vorsti ja seda koju kaasagi võtta.

Täname koolituse korraldajaid AS Veikandist! Järgmine suitsuvorsti tegemise koolitus on korraldamisel ja info selle kohta tuleb, kui on teada täpne toimumise aeg.

Vallo Seera

HOLLANDI ÕPPEREIS

Tänu Maaelu Edendamise Sihtasutuse toetusele asusid 23. septembri varahommikul Tartust tee 18 lambainimest, et saada teada rohkem põllumajanduse kohta Hollandis. Kui algul pidi reis järgima Eestist kokkuostjate poolt tee pandud tallede teekonda, siis lõpuks kujunes see ikkagi palju mitmekesisemaks ja laiahaardelisemaks käiguks.

Kuna aga üks reisi eesmärk oli, et me kõik oskaks edasises elus natuke paremini ette kujutada, milline on see tee, mida talled ja neid vedavad pikamaa-autojuhid läbivad, siis otsustasime reisi ette võtta bussiga. Ennekuulmatu! Ka piiritöötajate jaoks, sest etteruttavalt võib öelda, et kus meie kinnipidamiseks ja kontrollimiseks võimalust oli, seal seda ka kasutati. Kuna tänapäeval enam eriti selliseid pikki bussireise ei kohta, siis jäime kontrollametitele oma numbrimärgiga kergemini silma. Aga hea on teada, et ikkagi mingisugune kontroll ka Euroopa siseselt veel toimib.

Kuna sõit võttis kaks päeva ja läbisime igasugu põnevaid kohti, siis otsustasime väisata ka leedukaid, et nende lambakasvatusega tutvuda. Käisime külas Kristina Milisiunienel, kes on Läti-Leedu piiril tegutsev lambakasvataja ja on leidnud põneva väljundi turismimaailmas. Kristinal on ligi 1000 lammast (5 erinevat tõugu). Lisaks on tal ka 5 jurtat, kus läbi viia koolitusi, käsitöötubasid,

käia saunas jne. Kuulsime Leedu toetustesüsteemist, liha hindadest, liha turustamisest ja muudest muredest. Kristina hakkas turismiga tegelema, et seeläbi propageerida lambaliha ja -tooteid. Nüüd õnnestub tal suurem osa oma lambaid otse klientidele turustada. Kui kellelgi on kunagi soov imetoredale pererahvale külla minna, siis Liidul on kontaktid olemas! Kristina ootab meid kõiki hea meelega.

Kuna paar päeva enne ärasõitu selgus, et Poolas külastamist ootav vahepeatuskeskus meid siiski vastu võtta ei saa (sinna tulid nendel päevadel suured veisekoormad ja keskuse loomaarst ei soovinud turiste platsile), siis organiseerisin meile Hannoveri lähisteale ummiku. Enamikule reisilistest oli see esimene kord 3-4 tundi lihtsalt kiirteel seista. Seda õnne jagus meil ka kogu ülejäänud reisil. Kui kuhugi sõitmas olime, siis oli kindel, et teel mõni õnnetus, ootamatu teetöö vms parasjagu enne meie saabumist juhtub. Seisakud andsid aega üksteisega tutvuda, ümbritsevaid vaateid nautida ja elu üle filosoferida.

Esimene külastus Hollandis oli väike Leclercq- nimeline tapamaja. Hollandi mõistes väike, meie jaoks on aga tapamaja, mis tapab aeglasel päeval 500 lammast (kiirel 800-900) ikkagi üsna suur. Külastus oli tore ja aus. Kõigest, välja arvatud lammaste tapmisest, võis pilti teha ja meid viidi läbi kõikide tööruumide.

Alustasime puhta poole pealt. Esmalt näidati ette lihakehad. Selgitati ja toodi näiteid, mida lihakehast oodatakse. Meile ilmselt oluline teadmine on, et Eestist tulevad utt-talled võiksid olla parema konditsiooniga, jäärtalled on ilusad.

Üldiselt aga on ilusa utt- ja jäärtalle vahel lihakeha põhjal võimatu vahet teha. Lisaks paluti jälgida, et tapale ei saadetakse loomi, kellel on probleeme olnud parasiitidega, seda on lihakeha kvaliteedist selgelt näha. Kui heas tervislikus seisundis loomad jahtusid ilusti, siis parasiidiprobleemidega või üldse mingisuguse terviseprobleemiga loomade lihakehad olid selgelt kehvemini jahtunud, olid pealt veidralt limased ja enamasti on nad ka kõhnunud. Ideaalne lihakeha on 18-22 kg, see tähendab eluskaalu 40-45kg. Eelistatakse tekselit või tekseli ristandeid, kuid kui talled on ilusti nuumatud enne tapale tulekut, siis on tapamaja omanik rahul ka nendega. Jutust jäi mulje, et kasulik oleks lasta loomadel vabalt kasvada kuni nad on ca 30-35 kg ja siis alustada nuumamisega, kuniks nad on saavutanud eluskaalu 40-45 kg ja seejärel nad tapale saata. Sellisel juhul on lihakeha just parasjagu rasvane. Kui alustada nuumaga varem, siis võib juhtuda, et loom rasvub ja tema liha ei ole kuigi maitsev. Kui üldse mitte nuumata, siis võib juhtuda, et lihakehal on vähe rasva ja see muudab liha kuivaks. Hindade kohta küsides öeldi, et väljamüügi hind 2019. aasta septembri viimasel nädalal oli 4,0-6,5€/kg. Kohalik turg saab odavama liha, Belgiasse lähevad kallimad ja kvaliteetsemad rümbad, kuna seal on turgu. Üldiselt oli aga ka sealse tapamajas meeoleolu, et kui kohalik veterinaaramet oma tegevust ei korrigeeri, siis kaob tohutu kontrolli tõttu varsti mõte tapamaja edasi pidada. Selline oli perepoja vastus, kes peaks mingil hetkel hakkama isalt äri üle võtma.

LOE EDASI

KONSULENT KIRJUTAB TALVEPERIOODIKS VALMISTUMISEST

Mis on esimesed mõtted, mida mõlgutama peaksime, kui jutt käib talveperioodiks ette valmistumisest? Vastus on loogiline – kas sööt on varutud ja kas laut on uueks laudaperioodiks valmis.

SÖÖT

Sööt peab esmajoones olema loomale ohutu – **hallitav, tolmanv ja kääriv silo või hein** **Ei ole lambale sobilikud** koresöödad ning võivad põhjustada ka surmaga lõppevaid terviserikkeid. Heina puhul viitavad nii nähtav hallitus kui ka tugev tolamine hallitusseene olemasolule. Hallitusseened toodavad mükotoksiine ehk seenemürki.

Mükotoksiine on sadu erinevaid ning seetõttu on nende mõju organismile ka väga erinev. Enamus neist mürgitavad organismi aeglaselt koormates neerusid ja maksa ja pärssides seeläbi ka immuunsüsteemi. Loomad muutuvad nõrgemaks ning on erinevatele haigustekitajatele vastuvõtlikumad. Mõni mükotoksiini liik võib aga ka koheselt silmnähtavaid haigusjuhtumeid põhjustada. Üks ehk enim tuntud mükotoksiini liik zearalenon tekitab näiteks enneaegseid poegimisi või surnultsünde ja mõjub üldiselt viljakusele negatiivselt.

Kui mükotoksiinide poolt tekitatud sümptomid ja probleemid on teinekord ebamääraseks, siis käärima läinud või riknenud silorullide või ka mädanenud heina söötmisest põhjustatud haigus on üpris selge. Nende söötmise tagajärjena võib tekkida lammastel **vatsa alkaloos ehk vatsa sisu roiskumine**. Vatsa pH tase langeb, vatsas elavad ainuraksed hakkavad surema. Haigus võib kulgeda nii krooniliselt kui ka äkiliste juhtumitena. Loomadel tekib kõhulahtisus, vats ei liigu ning nad on loiid ja apaatsed. Kohati võivad sümptomid tunduda justkui ägeda mürgituse moodi. Kroonilistel juhtudel loomade kehakonditsioon langeb ning tootlikus väheneb.

Selleks, et sööt oleks loomale ohutu, peab see olema esmajoones **õigel ajal ja õigetes ilmastikutingimustes varutud**. Ja kindlasti ka **korrektsetes tingimustes hoiustatud**. Varutud silo- ja heinarulle ei tohi mingil juhul loomadega samal ajal hoida. See võib tunduda labase informatsioonina, kuid igapäevane töö näitab, et loomad ja nende varutud talvesööt jagavad üpris tihti sama aedikut. Te võite siis ette kujutada millised need söödarullid mõne nädala möödudes välja näevad. Lambad närivad kile sisse auke ning silorullid riknevad ammu enne kui nad lammastele reaalselt söödana ette jõuavad. Ka heinarulle kisutakse igast otsast laiali, mille tagajärjel vihm heinapallidele väga

hästi ligi pääseb. Nagu sellest veel ei piisaks, siis õpivad loomad veel ka heinarullide otsa kargama ja roojama. Seega, hoiustage söödarulle väljaspool lammastele kättesaadavat ala! Silorullidel katke nähtavad kahjustused koheselt selleks ettenähtud teibiga!

Heinarullide hoiustamisel

on kaks varianti. Kas te hoiustate neid välitingimustes ning arvestate sellega, et enne loomadele ette andmist tuleb eemaldada rullilt kogu vettinud osa. Selle tegevuse

käigus läheb olenevalt ilmastikutingimustest ja heinarulli tihedusest kuni pool rulli raisku. Teine variant on leida võimalus, kuidas rullid varakult (!) varju alla saada. Rullide katmiseks välitingimustes sobivad kõige paremini selleks spetsiaalselt ette nähtud hingavad kangad. Need on korduvkasutatavad ning saadaval erinevates mõõtudes. Tehes rullidest pikliku püramiidi on võimalik ühe kanga alla väga suur hulk rulle ära mahutada. Muidugi on võimalik kasutada ka käepärasemaid vahendeid ja ühekordset ladustamist. Rullide alla saab paigaldada euroaluseid ning pealt katta neid koormakatete või vanade reklaamplagudega. Viimastel aastatel on populaarsust kogunud ka odavamapoolsed PVC materjalist kaarhallid. Nende tasuvus eeldab aga, et valmis tehtud hein siis ka tööpoolest varakult põllu pealt varju alla saab. Kui te heina alles hilissügisel varju alla toote, siis on ta ikka juba üksjagu vihma saanud ning te seisate jälle vastamisi rulli ümber olevate mädanenud kihtide sorteerimisega.

LOE EDASI

Rubriigis KONSULENT KIRJUTAB avaldame lamba- ja kitsekasvatuskonsulentide poolt loodud originaalartikleid.

Artiklite valmimist toetab:

mes nõuandeteenistus
www.pikk.ee

PEAGI TOIMUB!

Eesti Põllumajanduse Aastanäitus (EPA mess)

31.oktoobril ja 1. novembril toimub Tartus Eesti Rahva Muuseumis ettevõtjatele suunatud aastanäitus, kus osaleb ka Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liit.

26.novembril toimub Eesti Maaülikoolis pädevuskoolitus "[Põllumajandusloomade transport](#) [vastavalt loomakaitseõuetele](#)". Pädevustunnistuse saamiseks tuleb koolituse lõpus sooritada kirjalik eksam. Koolitustasu 120€

MEEDIA- KAJASTUS

Valik septembrikuu meediakajastused lammaste ja kitsede teemal:

Muistsed

[lutipudelid: ka mitu tuhat aatat tagasi jõid lapsed loomapiima.](#) Forte, 26.09.2019

[Kihnu maalammastõusis pussakast printsessiks.](#)

Maaleht, 26.09.2019

[Mihklipäev küsib pidu ja nõuab Mihklite ülestõstmist.](#) Tartu Postimees, 29.09.2019

Copyright © 2019 Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liit

Aadress:

Aretuse 2, Märja alevik,
Tartu linn, 61406, TARTUMAA
www.lammas.ee

Kuukirja antakse välja MAK 2014-2020 teadmussiirde ja teavituse toetuse meetme rahastusel.

Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate kuukiri saadetakse kõigile liidu meililistiga liitunud liikmetele.

Kõik kuukirjaga seotud ettepanekud ja kommentaarid on oodatud aadressile oliviatiill@gmail.com

